

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-2-53-65>

УДК 373.3/.5.015.31:613/614]:355.01

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-6087-3896>

Тетяна Окушко,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Авторкою висвітлено питання виховання культури безпечної життєдіяльності дітей та молоді в надзвичайних умовах воєнного стану. Охарактеризовано ризики та проаналізовано вплив небезпечних процесів життєвого середовища в умовах воєнного стану. Розглянуто особливості діяльності громадських об'єднань, окреслено найбільш актуальні аспекти виховання культури життєдіяльності дітей та молоді з урахування надзвичайної ситуації.

Аналізуючи наукові підходи щодо визначення провідного поняття дослідження, визначаємо культуру безпеки життєдіяльності як рівень готовності та здатності людини до дотримання безпечної поведінки, профілактики ризиків, попередження та зменшення шкоди різного роду небезпек для самої людини та суспільству в цілому. Необхідною умовою сформованості культури безпечної життєдіяльності дітей та учнівської молоді є усвідомлене ставлення особистості до різного роду небезпек, компетентність у сфері небезпек, та особливо набуття практичних умінь і способів захисту від них.

Окреслено коло проблем, які потребуватимуть подальшого вирішення для подолання наслідків воєнної агресії для безпечної життєдіяльності дітей та молоді.

Досягнення мети та завдань дослідження передбачає використання методів теоретичного пошуку, емпіричного та статистичного аналізу для узагальнення даних.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що матеріали можуть бути використано в закладах загальної середньої, позашкільної та вищої освіти, в роботі управлінь у справах роботи з молоддю державних адміністрацій та об'єднаних територіальних громад, громадських об'єднаннях, соціальних службах у роботі з дітьми та молоддю.

Ключові слова: культура безпеки, воєнний стан, безпека життєдіяльності, ризики, небезпечні фактори, онлайн-простір, громадські об'єднання.

© Тетяна Окушко, 2022

Вступ. Виховання культури безпеки життєдіяльності дітей та учнівської молоді є однією із найважливіших суспільних проблем сучасності, оскільки світ стає дедалі жорстокішим, і часто небезпечним для життя та здоров'я людей. Безпека людини відображає сутність людського буття, ментальні, соціальні і духовні її надбання, тому важливим є виховання культури безпечної життєдіяльності з самого дитинства, що сприяє становленню стійких ідеалів та прагнень молодого покоління у дбайливому ставленні до свого здоров'я, убезпечення себе від небезпек і збереження власного життя як найвищої соціальної цінності.

Дослідження у галузі безпеки життєдіяльності за останнє десятиріччя включають широке коло питань безпеки у сучасному середовищі. Зокрема, у працях Р. Васильєвої

розкрито специфіку підготовки учителів до формування безпечної поведінки підлітків у позаурочній діяльності [7], Т. Петухова вивчала підготовку майбутніх учителів до формування культури безпеки життєдіяльності в учнів основної школи [2]; у монографії І. Коржа розглянуто питання адміністративно-правового регулювання відносин у сфері державної безпеки України [3]; М. Бутиріна та В. Бабенко досліджували питання формування культури безпеки життєдіяльності як соціально-педагогічної проблеми сучасної системи освіти України [8]; Л. Романів, О. Пішак, Р. Бойчук акцентували увагу на питаннях формування культури безпеки, як складової базової культури особистості [6]; у статті А. Гавази представлено світовий досвід формування культури безпеки протиміної діяльності та можливість імплементації його в Україні [4].

Наразі проблема потребує особливої уваги на тлі широкомасштабної військової російської агресії проти суверенної України, що ускладнює життєдіяльність дітей та молоді та розширює ризики небезпек в умовах воєнного стану. Російська збройна агресія проти України засвідчує, що глобальні норми безпеки у світі стали надзвичайно хиткими, оскільки агресор, незважаючи на те, що він є постійним членом Ради безпеки ООН, розгорнув загарбницьку війну, спрямовану на геноцид українського народу.

В Україні 8 серпня 2022 року було прийнято рішення про створення Координаційної ради з питань захисту та безпеки дітей, метою якої є системний аналіз ситуації, визначення напрямів та пріоритетів щодо захисту прав та безпеки дітей, насамперед, в умовах воєнного стану, напрацювання пропозицій щодо заходів із попередження вчинення злочинів проти дітей, недопущення примусової депортації юних громадян України за межі держави, сприяння скоординованій реалізації таких заходів, забезпечення моніторингу ефективності їх реалізації. Важливим у цьому сенсі є налагодження взаємодії з інститутами громадянського суспільства, у тому числі з громадськими об'єднаннями, релігійними й міжнародними організаціями у вирішенні питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, сприяння їх залученню до участі у захисті дітей, постраждалих внаслідок війни.

Мета і завдання. Метою статті є розкриття ефективних шляхів забезпечення дітей від ризиків та небезпек в умовах воєнного стану, збереження їхнього життя та здоров'я, тобто виховання культури безпечної життєдіяльності. Відповідно до мети вирішувалися завдання: розкрити сутність проблеми виховання культури безпечної життєдіяльності в надзвичайних умовах; охарактеризувати ризики, на які наражаються діти в умовах збройної агресії;

охарактеризувати специфіку діяльності громадських організацій на подолання ризиків воєнного часу в межах їхньої діяльності; окреслити перспективи згуртування держави, суспільства, громадських організацій у вихованні культури безпечної життєдіяльності дітей та молоді у відновленні України та подолання наслідків війни.

Методи дослідження. Для досягнення мети статті використано теоретичні методи (аналіз психолого-педагогічної літератури та веб-простору, синтез і систематизація, порівняння, узагальнення); вивчення державних, міжнародних документів щодо безпеки життєдіяльності дітей; емпіричні методи (аналіз результатів загальнонаціональних опитувань, анкетування, спостереження, експертна оцінка); статистичні: кількісний та якісний аналіз даних, узагальнення, систематизація. До дослідження залучено 22 дорослих лідерів дитячої громадської організації «Школа безпеки», та 38 дітей – членів організації з різних областей України, опитування відбувалося в режимі онлайн).

Результати дослідження. Узагальнене розуміння проблеми безпеки життєдіяльності передбачає захист дитини від усіх форм фізичного і психологічного насильства, образ, зловживань чи сексуальних домагань, тиску з боку дорослих та однолітків, залякування, що принижують власну гідність; захищеність від будь-якої експлуатації та форм дитячої праці, вживання наркотиків, втягування дітей та їх участі у збройних конфліктах тощо.

З початку збройної російської агресії проти України розширилися катастрофічні соціальні ризики як частоти прояву небезпек в умовах воєнної російської агресії. За оперативними даними МВС України на 01.09.2022 р. 379 українських дітей загинули від рук окупантів, більше 735 зазнали вогневих уражень, майже 223 дітей перебувають у розшуку. Агресором порушено щонайменше 12 статей (6, 8, 9, 11, 16, 24, 26, 28, 34, 35, 37, 38) Конвенції ООН «Про права дитини». Скоєння кримінальних злочинів проти дітей як викрадення та примусова депортація дітей; вербування і використання дітей у військових цілях; убивства та каліцтва дітей; зґвалтування та інші форми сексуального насильства; знищення соціальної інфраструктури, шкіл, лікарень та осіб, які пов'язані з ними; відмова у доступі гуманітарної допомоги є прямим порушенням резолюцій Ради Безпеки ООН, щорічних доповідей Генерального секретаря ООН з питань дітей та збройних конфліктів. [9]. Примусова депортація 1000 дітей з Маріуполя і влаштування їх до російських сімей регіонів Сибіру, примусове вивезення щонайменше 7013 дітей на російську територію є прямим порушенням Женевської (IV) Конвенції про захист цивільного населення під час війни [10].

Війна в Україні спричинила зростання кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб. За даними ЮНІСЕФ, половина з 7,5 млн. українських дітей була змушена залишити звичне життя, а 2 млн. виїхали за межі України, що є наймасовішим переміщенням неповнолітніх через військові дії з часів Другої світової війни.

В умовах воєнного стану постало питання зміни форматів діяльності, пошук форм допомоги відповідно до загроз і ризиків реального життєвого середовища, які спричиняють значну кількість різноманітних небезпек.

На рис. 1. представлено ризики і загрози потенційних небезпек, які спричинила російська військова агресія в Україні й які стали в зоні особливої уваги в роботі з дітьми та молоддю щодо безпеки життєдіяльності в умовах воєнного часу.

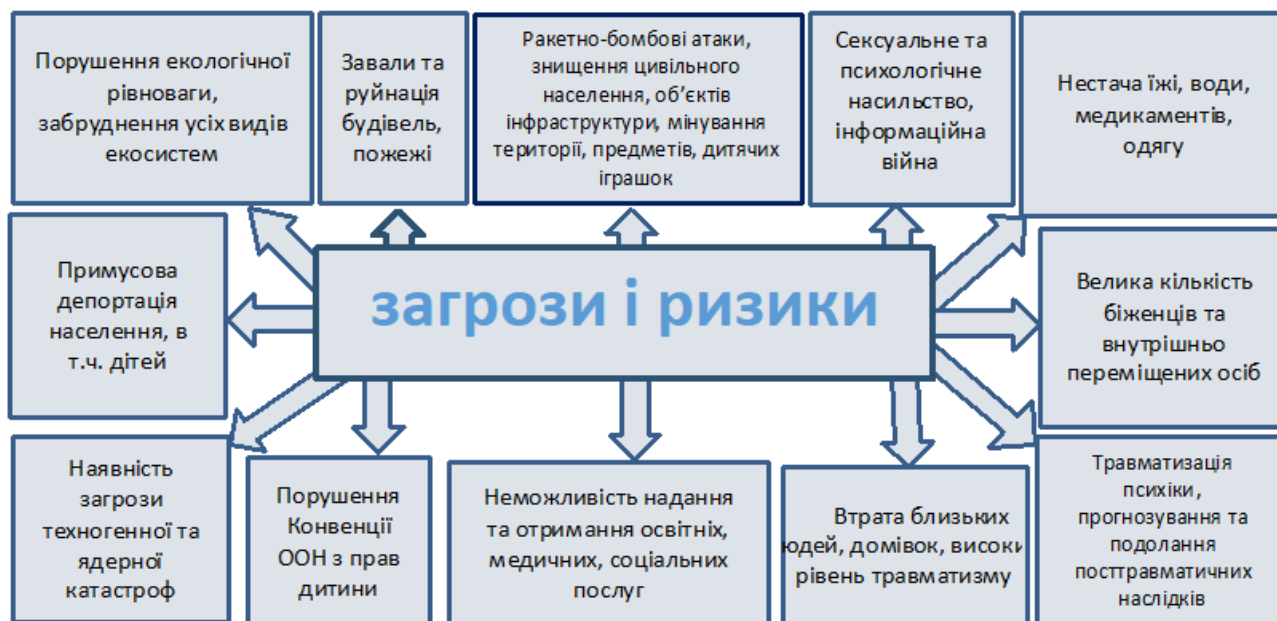

Рис. 1. Небезпека в умовах російської збройної агресії

Аналіз ризиків спричинених збройною агресією та загрозові ситуації, які виникають повсякчас в умовах воєнного стану, зумовили необхідність упровадження дієвих форм роботи на всіх рівнях держави, зокрема з поінформованості цивільного населення, і зокрема, дітей щодо можливих небезпек, враховуючи почасти відсутність надійного захисту.

Виклики війни змусили оперативно опанувувати нові ролі і посилили почуття відповідальності, сприяли єдності та опрацювання нових форматів співпраці організацій громадянського суспільства. Фактично на самому початку повномасштабної російської війни

проти України громадські організації, благодійні фонди, волонтери і активні громадяни об'єдналися для реалізації завдань для підтримки армії, надання допомоги постраждалим в результаті військових дій, та чисельній кількості внутрішньо переміщених осіб. Фокус нашої дослідницької уваги було зосереджено на партнерстві з дитячою громадською організацією ВДГР «Школа безпеки». Проблема виховання культури безпеки життєдіяльності дітей та учнівської молоді є для цієї організації провідною, але в умовах воєнного стану значно розширилися загрози і ризики. Саме тому у співпраці з підрозділами ДСНС України, Інститутом державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, Львівським державним університетом безпеки життєдіяльності було визначено основні змістові складники з виховання культури безпеки життєдіяльності дітей та учнівської молоді в умовах воєнного стану (проведення тренінгів, практичних занять, майстер класів для навчання дітей та дорослих діям під час сигналу повітряної тривоги, поводженні з вибухонебезпечними предметами, особливостей дій на випадок радіаційної, хімічної та протипожежної небезпеки, а також домедичної підготовки та психологічної допомоги).

Через неможливість здійснення традиційної роботи в реальному життєвому просторі, постала необхідність комбінування діяльності дитячої громадської організації «Школа безпеки». Зокрема, поряд із звичною діяльністю в умовно безпечних районах, активно впроваджувалися її нові формати у режимах онлайн, інформаційних, освітніх мережах, та в мережах соціальних групових зв'язків. В основу діяльності дорослих і дітей в умовах воєнного стану було покладено інформаційно-комунікаційні, ігрові та тренінгові технології, майстер-класи з домедичної допомоги, протипожежної безпеки, практичні заняття з використанням вогнегасників та застосування пожежних гідрантів, медичного обладнання тощо.

З урахуванням ризиків воєнного часу та небезпек, необхідності збереження життя людей, в зоні особливої уваги стали різні формати онлайн-навчання з представниками підрозділів ДСНС щодо надання знань і навичок з культури протимінної безпеки та ризиків від вибухонебезпечних предметів, привернення уваги дітей до мінування ворогом територій, в тому числі дистанційними бомбами, залишків значної кількості вибухонебезпечних речовин та предметів, до яких виявляють неабияку цікавість діти та підлітки (Полтавський, Ківерський, Тернопільська область, Почаївський осередок, Полтавська область, Білицький осередок, Тернопільський, Мукачівський, Луцький осередки Рівненське відділення,

Бугринський осередок, Харківський міський осередок, Черкаське відділення, Вознесенський осередок).

Зокрема, через сайти осередків «Школа безпеки», соціальні мережі здійснюється інформування дітей та молоді щодо необхідності дотримання правил безпеки життєдіяльності у воєнний період, розміщується оперативна інформація до уваги дітей (Facebook, Viber, Telegram, ZOOM). Безумовним пріоритетом стало донесення до дітей правил поведінки при оголошенні повітряної тривоги, при перебуванні на вулиці під час артилерійських та ракетних обстрілах, поведінці при завалах приміщення, пожежах; правила поведінки при радіаційній та техногенній катастрофах; надання домедичної допомоги: при травмах, при кровотечах», при зупинці дихання/утопленні»; транспортування постраждалого при травмах, надання домедичної допомоги при травмах; тренінги з психологічного розвантаження, контролю емоційного стану та опанування себе у складних ситуаціях.

Так, у Волинському обласному відділенні (Ківерцівський осередок) дорослими лідерами разом з дітьми проведено понад 80 навчань у 15 громадах з основ надання домедичної допомоги та дій під час виникнення надзвичайних ситуацій на території Волинської області, реалізували безпековий проєкт «Твоя безпека – спільна відповідальність» з серії з п'яти навчань з безпеки для молоді, дітей та жителів Ківерцівської громадам.

У Вінницькому відділенні «Школи безпеки» провели майстер класи для викладачів фізико-математичного ліцею №17 з основ домедичної та медичної допомоги, з протипожежної безпеки, практичні заняття з вогнегасниками та застосування пожежних гідрантів.

Калинівський осередок організації (Запорізька область) знаходиться здебільшого на окупованій території в 30 км від міста Енергодар. Діти – лідери організації, які навчені діям на випадок радіаційної безпеки, навіть перебуваючи у складних умовах життя, мають при собі набори медичних засобів та готові надати допомогу собі та іншим.

В Онуфріївському осередку Кіровоградської області дорослі та діти-лідери організації провели заняття «Творимо разом світ, безпечний для дитини» для голів батьківських комітетів шкіл громади.

Миколаївський осередок здійснює роботу в період масованих бомбардувань області, тому більшою мірою проводилися онлайн навчання дітей та дорослих: «Тривожна валіза», «Як обладнати бомбосховище», «Вибухонебезпечні предмети», «Зупинка кровотечі в

побутових умовах» та «Очищення води».

Цікавою формою роботи для дітей молодшого шкільного віку Полтавської громади та дітей з батьками, які переїхали з тимчасово окупованих територій, стало проведення квест-гри «Я –рятувальник» [12].

Волонтерами Волинського осередку ГО «Школа безпеки» у співпраці з громадською організацією «Молодіжка» у партнерстві з Торчинською селищною радою було проведено 40 тренінгів «Твоя безпека – спільна відповідальність» в рамках конкурсу адвокаційних ініціатив Волинським Інститутом Права через проєкт USAID «Говерла». Дорослі лідери і колишні вихованці громадської організації у складі фахівців ДСНС України долучаються до розмінування території України.

Усіма формами заходів було охоплено 795 дорослих та дітей, необхідність такої роботи на рівні громад, закладів освіти різних рівнів зазначили 95,7 % учасників заходів.

Ми виходили із розуміння того, що компетентність дітей та учнівської молоді виявляється у здатності застосувати знання та навички для досягнення особистої та колективної безпеки. Отже, використання активних та інтерактивних методів, таких як моделювання ситуацій, пов'язаних з реальними проблемами життєвого середовища в умовах воєнного стану, подальше їх обговорення; практичні уміння та навички з надання домедичної допомоги, самопомоги та допомоги постраждалому; розвиток умінь розпізнавання ворожого інформаційного контенту; контролю емоційного стану; застосування принципу «рівний – рівному» допомагають дітям краще набувати необхідних навичок для забезпечення власної безпеки.

Враховуючи результати професійної рефлексії, нами було визначено педагогічні умови, достатні і доцільні щодо розгортання процесу виховання культури безпечної життєдіяльності в умовах дитячого громадського об'єднання:

- усвідомлення важливості набуття знань щодо формування культури безпеки;
- спонукання дитини до формування культури безпечної життєдіяльності, готовності дитини до дотримання культури безпеки у поведінці та діяльності;
- активне залучення дітей до дотримання безпечної життєдіяльності;
- фахова підготовка дорослих лідерів щодо виховання культури безпечної життєдіяльності дітей.

Оскільки проблема безпеки життєдіяльності містить загальні закономірності виникнення небезпек, наслідки їх впливу на організм людини, захисту здоров'я та життя

людини і середовища, підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності людини, то, відповідно, *культура безпеки життєдіяльності* – це рівень готовності та здатності людини до профілактики ризиків, попередження та усунення різного роду небезпек для самої людини та суспільству в цілому (курсив наш Т. Окушко).

Результати опитування дорослих лідерів ГО ВДГР «Школа безпеки» дозволили зробити узагальнення щодо напрямів удосконалення процесу виховання культури безпеки дітей та учнівського молоді:

- спрямування координації зусиль та взаємодії ДСНС, МОН, Мінмолодьспорту, Міноборони України, МОЗ на здійснення цілеспрямованої роботи з безпеки життєдіяльності дітей та молоді, формування нової культури поведінки дітей у галузі особистої та суспільної безпеки та готовності до будь-яких викликів сучасності

- організація системної просвітницької роботи в освітніх закладах різного рівня щодо подолання наслідків російської збройної агресії;

- поширення в системі загальної середньої та позашкільної освіти гуртків, факультативів, курсів за вибором з цивільного захисту, безпеки життєдіяльності та рятувальної справи, домедичної допомоги;

- перегляд змісту навчальних предметів з питань розширення й поглиблення знань щодо безпеки життєдіяльності та виховання у дітей і молоді національно-патріотичної свідомості;

- удосконалення системи підготовки та перепідготовки викладачів з предметів «Основи здоров'я» та «Захист України» та розроблення системи підготовки і перепідготовки керівників гуртків із БЖД та тренерів команд юних рятувальників з відповідним оновленням компонентів навчання;

- вдосконалення навчального процесу з БЖД у загальноосвітніх навчальних закладах ІКТ, програмами-тестами і програмами-тренажерами;

- підтримка проєктів, інших видів діяльності, спрямованих на формування у дітей та молоді практичних умінь з культури безпеки життєдіяльності;

- створення соціальної реклами з питань цивільного захисту дітей та молоді, пропагування здорового та безпечного способу життя;

- розроблення та видання навчально-методичної літератури, книжок, публікацій, спецвипусків журналів з метою виховання культури безпеки життєдіяльності для дітей різного віку на допомогу учителям, вихователям та керівникам гуртків, соціальним

працівникам тощо.

Одним із загрозливих ризиків дітей та учнівської молоді в умовах військової агресії, що можуть спричинити виникнення несприятливих і небажаних наслідків, є травматизація психіки. Так, опитування батьків дітей та дорослих лідерів ВДС «Екологічна варта» та ГО ВДГР «Школа безпека» засвідчило, що більш ніж 70 % опитаних з різних областей України спостерігають у дітей ті чи інші симптоми травматизації психіки. Це підтверджується також результатами опитування Gradus Research, що 75 % дорослих спостерігають посттравматичний синдром у дітей. Високі показники психічної травматизації як емоційної реакції дітей на страждання та втрати, потребують розроблення програм, які допоможуть дітям впоратися із стресовими ситуаціями і відновитися. З метою подолання емоційних та психологічних проблем СКАУТ лідерами НОСУ в рамках проєкту UAAct розроблено програму для підлітків та молоді, у дитячій громадській організації «Екологічна варта» розроблено програму «Психологічна реабілітація у Природі для сімей, батьків та дітей, які постраждали від воєнних дій».

Обговорення. Результати, що представлено у цій статті, підтверджуються результатами інших досліджень. Насамперед, ми погоджуємося з висновками авторів Л. Романів, О. Пішак, Р. Бойчук, що освіта та виховання у сфері безпеки життєдіяльності мають забезпечити формування нового мислення, цілісного знання, практичного уміння, необхідного для прийняття обґрунтованих рішень на рівні людини, сім'ї, суспільства, держави [6].

Відтак, в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, культура безпечної життєдіяльності як ніколи потребує переформатування світогляду української нації, системи ідеалів і цінностей, норм і традицій безпечної поведінки, тобто становлення цілісної культури безпеки як елемента загальної культури, що дає змогу реалізувати захисну функцію людей.

Ми цілком погоджуємося з висновками авторів, де мотивація до безпечної поведінки і оволодіння культурою безпеки життєдіяльності знаходяться у взаємозалежності [1; 8].

Дослідження підтверджує висновки Т. Петухової, що для виховання культури безпеки життєдіяльності дітей та учнівської молоді найбільш ефективними є використання засобів наочності, зокрема, інформаційних технологій, зв'язок потенційних небезпек і відповідної фахової підготовки дорослих до виховної роботи з дітьми та важливості самостійної роботи з формування безпеки життєдіяльності самої особистості [6].

Результати підготовки статті збігаються з висновками Р. Васильєвої щодо важливості у вихованні культури безпеки дітей та учнівської молоді поглибленого вивчення предмету «Безпека життєдіяльності» у освітньому процесі та у позаурочній діяльності [7]. Наразі, на наш погляд, потребує відновлення в системі загальної середньої освіти вивчення окремого навчального предмета «Основи безпеки життєдіяльності» та забезпечення його викладання в обов'язку не менш ніж дві години на тиждень для усіх класів закладів загальної середньої освіти.

З урахуванням складного перебігу сучасної української історії, надзвичайно слухними є висновки С. Михайлюка щодо розроблення методу розрахунку наслідків техногенного впливу з врахуванням імовірності надзвичайних подій для уникнення настання катастрофічних наслідків для майбутнього [5].

Отримані результати підтверджують положення і висновки А. Гавази, що конче потрібні зміни в свідомості та поведінці людей щодо виховання культури життєдіяльності, зокрема здобуття нових знань і навичок з культури протимінної безпеки [4].

Наразі в Україні започатковано ряд проєктів, які передбачають ефективні дії у вихованні культури безпеки дітей та учнівської молоді, особливо в умовах воєнного часу та післявоєнної відбудови держави. Зокрема, з метою запровадження механізмів фахової підготовки фахівців з безпеки запроваджено спільний проєкт МВС з дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) «Фахівець з безпеки в освітньому середовищі», за яким у закладах освіти України з вересня 2022 року розпочнуть роботу фахівці з безпеки. Проєкт «Mine Risk Education» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні та Київської обласної військової адміністрації на період з вересня 2022 року по лютий 2023 року передбачає проведення тренінгів у населених пунктах, що перебували під російською окупацією. Мета проєкту актуалізує виховання культури протимінної безпеки та формування правил поведінки з безпеки життєдіяльності учнів з урахуванням психологічних особливостей різних вікових категорій.

Залишати цю інформацію, на мій погляд, некоректно, ПЛАСТоМ зроблено більше, ми цю інформацію вилучили. Зазначимо, що фактично на самому початку повномасштабної російської агресії проти України, дитячі та молодіжні громадські організації об'єдналися для реалізації завдань для підтримки армії, надання допомоги постраждалим в результаті військових дій та чисельній кількості внутрішньо переміщених осіб. На перший план в діяльності громадських організацій вишли військові потреби, гуманітарні, інформаційні, які потребували оптимізації партнерських зв'язків між стейкхолдерами.

Лише за 4 місяці війни Національною скаутською організацією України (НСОУ) «ПЛАСТ» 3434 людям була надана допомога із тимчасовим житлом; передано 250 тонн ліків для 50 лікарень; 9000 тонн допомоги з продуктами, ліками відправлено у 30 постраждалих населених пунктів, серед яких Харків, Охтирка, Буча, Ірпінь, Чернігів, Волноваха, Тростянець, Високопілля Херсонської області, Славутич та інших [18].

Зазначимо, що надважливим в умовах воєнного стану є пошук зниклих під час бойових дій військових, цивільних громадян, дітей, що загубилися в наслідку переїзду, або взяття в полон, депортації з тимчасово окупованих територій України. Це жорстока ознака війни, і ця діяльність не має аналогів в сучасному світі. В соціальних мережах створено мобільні групи, телеграм-канали використовуються для пошуку зниклих людей. Співпраця державних органів, волонтерів, інститутів громадянського суспільства, простих громадян спрямована на пошук і повернення кожного українця у будь-який спосіб. Тому на часі подальше розширення інформаційних ресурсів як для посилення соціальної згуртованості, розв'язання гуманітарних проблем, евакуації цивільного населення, влаштування вимушених переселенців, так і координування заходів після війни.

Висновок. Складний перебіг української історії вимагає формування культури безпечної життєдіяльності особистості, оновлення та обґрунтування наукових підходів щодо системного включення питань безпеки на всіх рівнях освіти, починаючи з ранніх етапів життєдіяльності людини.

Зауважимо, що питання про усвідомлення небезпек, що спричинені збройною агресією і формування усвідомленого ставлення особистості до цих небезпек, є надважливим завданням з боку дорослих, батьків, учителів, вихователів, психологів, лідерів громадських організацій, всіх, хто дотичні до виховання дітей. Інформованість та компетентність людей у площині небезпек і способах захисту, є необхідною умовою безпеки життєдіяльності загалом, а в надзвичайній ситуації військової агресії, зокрема.

Подальші перспективи ми бачимо в організації системної співпраці органів державної влади, наукових установ та інститутів громадянського суспільства щодо виховання культури безпечної життєдіяльності дітей та молоді загалом, і зокрема, в умовах воєнного стану та подальшому відновленні України. Створення дієвого безпечного освітнього середовища та осучаснення змістово-технологічного забезпечення процесу виховання культури життєдіяльності дітей та учнівської молоді стане кроком на шляху збереження майбутнього України.

Список використаних джерел

1. Запорожець О.І. Безпека життєдіяльності. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 448 с.
2. Петухова Т.А. Підготовка майбутніх учителів до формування культури безпеки життєдіяльності в учнів основної школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2010. 20 с.
3. Корж І.Ф. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері державної безпеки України: монографія. В.: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2013. 384 с.
4. Гаваза А. Формування культури безпеки протимінної діяльності та можливість імплементації його в Україні. Науковий вісник: державне управління, 2021. № 1(1(7)). С. 40–65. URL: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\)-40-65](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-40-65)
5. Михайлюк С.М. Інформаційна технологія оцінки техногенної безпеки життя людини: автореф. дис. ... к. т. н.: 05.13.06 - Інформаційні технології. Львів, 2020. 22 с.
6. Романів Л.В., Пішак О.В., Бойчук Р.Р. Культура безпеки, як складова базової культури особистості. *Молодий вчений*. 2017. № 3.1(43.1), URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3.1/61.pdf> (дата звернення: 02.06.2022)
7. Васильєва Р.Ю. Підготовка майбутніх вчителів до формування безпечної поведінки підлітків: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Житомир, 2010. 21 с.
8. Бутиріна М. В., Бабенко В. О. Формування культури безпеки життєдіяльності як соціально-педагогічна проблема сучасної системи освіти України. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8671/butyryna.pdf?sequence=1> (дата звернення: 02.06.2022)
9. Children and armed conflict Report of the Secretary-General. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/344/71/PDF/N2234471.pdf?OpenElement>
10. Женевська (IV) Конвенція про захист цивільного населення під час війни. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MU49006?ed=1949_08_12
11. Національна Організація Скаутів України. URL: <https://ukrscout.org/> (дата звернення: 02.06.2022)
12. Білицький осередок Полтавського обласного відділення ВГДР “ШКОЛА БЕЗПЕКИ”. URL: <https://www.facebook.com/groups/190865479891800> (дата звернення: 02.06.2022)

References

1. Zaporozhets, O. I. (2019). *Bezpeka zhyttiedialnosti* [Life Safety]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury.
2. Petukhova, T. A. (2010). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do formuvannia kultury bezpeky zhyttiedialnosti v uchniv osnovnoi shkoly* [Preparation of future teachers for the formation of a culture of life safety in primary school students] (PhD Abstract, Kyiv).
3. Korzh, I. F. (2013). *Administrativno-pravove rehuliuвання vidnosyn u sferi derzhavnoi bezpeky Ukrainy* [Administrative and legal regulation of relations in the sphere of state security of Ukraine]. Vinnytsia: TOB «Nilan-LTD».
4. Havaza, A. (2021). *Formuvannia kultury bezpeky protymynnoi diialnosti ta mozhlyvist implementatsii yoho v ukraini* [Formation of a safety culture of mine countermeasures and the possibility of its implementation in Ukraine]. *Naukovyi visnyk: derzhavne upravlinnia*, 1(1(7)), 40–65. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\)-40-65](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-40-65)
5. Mykhailiuk, S. M. (2020). *Informatsiina tekhnolohiia otsinky tekhnogennoi bezpeky zhyttia liudyny* [Information technology for assessing technogenetic safety of human life] (PhD Abstract, Lviv).
6. Romaniv, L. V., Pishak, O. V., & Boichuk, R. R. (2017). *Kultura bezpeky, yak skladova bazovoi kultury osobystosti* [Safety culture as a component of basic personality culture]. *Molodyi Vchenyi*, 3.1(43.1). Retrieved from <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3.1/61.pdf>
7. Vasylieva, R. Yu. (2010). *Pidhotovka maibutnikh vchyteliv do formuvannia bezpechnoi povedinky pidlitkiv* [Preparation of future teachers for the formation of safe behavior of adolescents] (PhD Abstract, Zhytomyr).
8. Butyrina, M. V., & Babenko, V. O. (2014). *Formuvannia kultury bezpeky zhyttiedialnosti yak*

sotsialno-pedahohichna problema suchasnoi systemy osvity Ukrainy [Formation of the culture of life safety as a socio-pedagogical problem of the modern education system of Ukraine]. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8671/butyryna.pdf?sequence=1>

9. *Children and Armed Conflict Report of the Secretary-General*. Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/344/71/PDF/N2234471.pdf?OpenElement>

10. *Zhenevska (IV) Konvetsiia pro zakhyst tsyvilnoho naselennia pid chas viiny* [Geneva (IV) Convention on the Protection of the Civilian Population in Time of War]. Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/view/MU49006?ed=1949_08_12

11. *Natsionalna Orhanizatsiia Skautiv Ukrainy* [National Organization of Scouts of Ukraine]. Retrieved from <https://ukrscout.org/>

12. *Bilytskyi oseredok Poltavskoho oblasnoho viddilennia VHDR "ShKOLA BEZPEKY"*. [Bilytsky centre of the Poltava regional branch of the VGDR "SAFETY SCHOOL"]. Retrieved from <https://www.facebook.com/groups/190865479891800>

Tetiana Okushko

*PhD in Pedagogy, Senior Researcher,
Institute of Problems of the NAES of Ukraine
Kyiv*

EDUCATION OF LIFE SAFETY CULTURE ACTIVITIES OF CHILDREN AND STUDENT YOUTH UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Abstract. *The author highlighted the issue of fostering a life safety culture activity for children and youth under emergency martial law conditions. The risks are characterized, and the impact of dangerous processes of the living environment under the martial law conditions is analyzed. The peculiarities of the activity of public associations are considered, the most relevant aspects of fostering a life safety culture activities for children and youth under emergency situation are outlined.*

Through the analysis of the scientific approaches to the research concept definition, we define the life safety culture as a level of readiness and person's ability to observe safe behavior, risk prevention, prevention and reduction of harm from various types of dangers to the person himself and to the society as a whole. A necessary condition for the formation of a life safety culture activity for children and school youth is the conscious attitude of the individual to various types of dangers, competence in the field of dangers, and especially the acquisition of practical skills and methods of protection against such dangers.

The range of problems that require further solution of overcoming the consequences of military aggression of children and youth safe life activities are outlined.

In order to achieve the goals and objectives of the research, methods of theoretical search, empirical and statistical analysis were used to summarize the data.

The practical significance of the research is that institutions of secondary, out-of-school and higher education could use its materials, as well as departments for work with youth of the state administrations or united territorial communities, public associations or social services for children and youth.

Key words: *safety culture, martial law, life safety, risks, dangerous factors, online space, public associations.*

Стаття надійшла до редакції 05.06.2022
Стаття прийнята до публікації 16.08.2022